

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

О.І. Саско

**Кримінальне право
(особлива частина)**

Методичні рекомендації щодо

підготовки до семінарських занять для здобувачів освіти галузі знань 08 Право,
спеціальності 081 Право,
освітньо-професійної програми «Право», освітнього рівня бакалавр

Волинський національний університет
імені Лесі Українки
2024

УДК 343.2(072)
С 20

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Протокол № 6 від 21.02.2024 р.)*

Рецензенти:

Лащук Н.Р. – завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Юхимюк О.М. – доцент кафедри теорії та історії держави і права Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент

Саско О.І.

С 20 Кримінальне право (особлива частина): метод. реком. щодо підгот. до семінар. занять для здобувачів освіти галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право, освітньо-професійної програми «Право», освітнього рівня бакалавр / Олена Іванівна Саско. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2024. 30 с.

Методичні рекомендації містять плани семінарських занять, перелік ключових термінів і понять, методичні вказівки щодо підготовки до семінарських занять, а також перелік рекомендованої літератури.

УДК 343.2(072)

С 20

© О.І. Саско, 2024

© ВНУ імені Лесі Українки, 2024

Вступ

Важливу роль у засвоєнні теорії кримінального права відіграють семінарські заняття. Семінарські заняття є однією з форм роботи здобувачів освіти по оволодінню навчальним матеріалом з дисципліни «Кримінальне право України».

Мета семінарських занять – це постановка та дискусійне обговорення найактуальніших питань кримінального права (з опрацюванням тем у вигляді рефератів, доповідей, співдоповідей, відповідей здобувачів освіти тощо).

Семінарські заняття проводяться по основних питаннях курсу. Під час підготовки до семінарських занять здобувачам освіти потрібно вивчити відповідні законодавчі та інші нормативні акти, які зазначені у навчальних завданнях. Джерелом потрібної для підготовки до семінару інформації є підручники і конспект лекцій, а з питання, що викликає підвищений інтерес – додаткова література.

При підготовці відповідей на питання, що містяться у завданнях, необхідно виробляти навички самостійної роботи з нормативним матеріалом. Слід використовувати також рекомендовані монографії, журнальні та газетні публікації.

Підготовленість здобувачів освіти до заняття засвідчується наявністю у нього конспекту, в якому цитуються положення нормативних актів, дається письмове вирішення теоретичних та практичних ситуацій. Відсутність конспекту свідчить про те, що здобувач освіти не готовий до заняття, і є підставою для виставлення йому незадовільної оцінки.

Виступаючи на семінарському занятті, здобувач освіти повинен викласти суть питання, запропонувати своє вирішення і обґрунтувати його. З дозволу викладача інші здобувачі освіти доповнюють доповідача або висловлюють свої точки зору.

У кінці обговорення викладач підсумовує його результати, висвітлює позитивні сторони і недоліки відповідей, виставляє оцінки у журнал за шкалою оцінювання представленою у силабусі.

Здобувачі освіти, які одержали незадовільні оцінки на семінарському занятті чи пропустили заняття, зобов'язані за вказівкою викладача або скласти йому залік з відповідних тем на індивідуальному занятті, або написати реферат.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Поняття та система Особливої частини кримінального права

Семінарське заняття №1 (2 год)

1. Поняття, ознаки та значення Особливої частини.
2. Співвідношення Загальної та Особливої частин кримінального права. Фактори, які обумовлюють єдність та визначають відмінність Загальної та Особливої частин кримінального права.
3. Система Особливої частини кримінального права. Поняття системи Особливої частини кримінального права і критерії її побудови.
4. Норми Особливої частини кримінального права і їх види.
5. Конкуренція норм Особливої частини Кримінального кодексу. Правила кваліфікації при конкуренції норм. Відмінність конкуренції від колізії правових норм, шляхи подолання колізії.
6. Кримінально-правова кваліфікація. Значення правильної кваліфікації для здійснення правосуддя. Правильна кваліфікація як необхідна умова дотримання законності, прав і свобод людини.
7. Криміналізація та декриміналізація діянь.

Перелік ключових термінів та понять

Кримінальне право, особлива частина, загальна частина, заборонні норми, заохочувальні норми, структура Особливої частини, родовий об'єкт, кваліфікація кримінальних правопорушень, криміналізація та декриміналізація діянь. Конкуренція норм. Колізія норм. Конкуренція загального і цілого. Кримінально-правова кваліфікація кримінальних правопорушень. Формула кваліфікації. Правила кваліфікації.

Тема 2. Злочини проти основ національної безпеки України

Семінарське заняття №2 (2 год)

1. Дії спрямовані на насильницьку зміну, чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади.
2. Кримінально-правова характеристика злочинів, передбачених ст.ст. 110, 110-2 КК України.
3. Посягання на життя державного чи громадського діяча.
4. Державна зрада та шпигунство, їх розмежування.
5. Диверсія. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.

Перелік ключових термінів та понять

Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України. Державна зрада. Колабораційна діяльність. Пособництво державі-агресору. Посягання на життя державного чи громадського діяча. Диверсія. Шпигунство. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на визначення, що таке «національна безпека», «конституційний лад», «державна влада», як об'єкти злочинних посягань, а також поняття «державна зрада», «шпигунство», «диверсія», «територіальна цілісність та недоторканність України», які є важливим моментом при вивченні даної теми.

Самостійно здійснити характеристику складів злочинів передбачених І розділом Особливої частини Кримінального кодексу України.

Тема 3. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Семінарське заняття № 3-4 (4 год)

1. Поняття вбивства і його види. Ознаки вбивства.
2. Просте умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК України). Умисне вбивство при обтяжуючих обставинах (ч. 2 ст. 115 КК України).
3. Привілейовані склади умисних вбивств (ст.ст. 116-118).
4. Поняття і види кримінальних правопорушень проти здоров'я особи
5. Умисне тяжке тілесне ушкодження. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження. Легке тілесне ушкодження.
6. Побої та мордування. Кримінально-правова характеристика катування. Відмінність між даними поняттями та складами цих кримінальних правопорушень.
7. Кримінально-правова характеристика домашнього насильства.
8. Зараження соціальними хворобами.
9. Кримінальні правопорушення, які вчиняються у сфері медичного обслуговування населення.
10. Інші кримінальні правопорушення, що ставлять у небезпеку здоров'я особи.

Перелік ключових термінів та понять

Умисне вбивство. Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Вбивство через необережність. Доведення до самогубства. Умисне тяжке тілесне ушкодження. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження. Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання. Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Умисне легке тілесне ушкодження. Побої і мордування. Домашнє насильство. Катування. Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження. Погроза вбивством. Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Зараження венеричною хворобою. Незаконне проведення абортів або стерилізації. Залишення в небезпеці. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей. Незаконна лікувальна діяльність. Ненадання допомоги хворому медичним працівником. Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. Порушення прав пацієнта. Незаконне проведення дослідів над людиною. Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини. Насильницьке донорство. Незаконне розголошення лікарської таємниці.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, здобувачам освіти необхідно запам'ятати визначення, що таке «вбивство», «умисне вбивство», «вбивство з обтяжуючих обставин та його види», «вбивство з пом'якшуючих обставин та його види», «тяжкі тілесні ушкодження та ознаки», «середньої тяжкості ушкодження та ознаки», «легкі тілесні ушкодження та ознаки», «мордування», «катування», «залишення в небезпеці», які є важливим моментом при вивченні даної теми.

Для вивчення даної теми необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом II Кримінального кодексу України. Необхідно дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, а також привілейовані склади

кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі. Звернути увагу на те, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними проступками, а які злочинами.

Тема 4. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи

Семінарське заняття № 5-6 (4 год)

1. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини.
2. Насильницьке зникнення.
3. Захоплення заручників.
3. Торгівля людьми.
4. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.
5. Незаконне поміщення в психіатричний заклад.
6. Примушування до шлюбу.

Перелік ключових термінів та понять

Незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Насильницьке зникнення. Насильницьке зникнення. Захоплення заручників. Підміна дитини. Торгівля людьми. Експлуатація дітей. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги. Примушування до шлюбу.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що здобувачам освіти необхідно розуміти такі дефініції, як: воля, честь, гідність, викрадення людини, захоплення заручників, заручник, експлуатація дітей, психіатричний заклад; захоплення заручника, торгівля людьми, позбавлення волі людини, експлуатація дітей, жебрацтво, які є важливим при вивченні даної теми.

Для вивчення даної теми необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом III Кримінального кодексу України. Необхідно дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними проступками, а які є злочинами.

Тема 5. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Семінарське заняття № 7 (2 год)

1. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.
2. Кримінально-правова характеристика зґвалтування.
3. Сексуальне насильство.
4. Примушування до вступу в статевий зв'язок.
5. Статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку.
6. Розбещення неповнолітніх.

Перелік ключових термінів та понять

Зґвалтування. Сексуальне насильство. Примушування до вступу в статевий зв'язок. Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Розбещення неповнолітніх. Домагання дитини для сексуальних цілей.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що здобувачам освіти необхідно запам'ятати визначення, що таке «зґвалтування», «неповнолітня особа», «примушування», «статеві зносини», «задоволення статевої пристрасті неприродним способом», «розбещення», «статева зрілість», момент початку і закінчення різних за конструкцією складів кримінальних правопорушень..

Для вивчення даної теми необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV Кримінального кодексу України. Необхідно дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними проступками, а які є злочинами.

Тема 6. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав

і свобод людини і громадянина

Семінарське заняття № 8-9 (4 год)

1. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача.
2. Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або фальсифікація виборчих документів, документів референдуму, підсумків голосування або відомостей Державного реєстру виборців.
3. Незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більш ніж один раз. Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму
4. Порушення таємниці голосування.
5. Підкуп виборця, учасника референдуму.
6. Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій.
7. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.
8. Грубе порушення законодавства про працю.
9. Грубе порушення угоди про працю.
10. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.
11. Кримінальні правопорушення у сфері охорони права на об'єкти інтелектуальної власності.
12. Кримінальні правопорушення, що посягають на інші особисті права і свободи громадян.
13. Кримінальні правопорушення проти сім'ї.
14. Кримінальні правопорушення проти свободи совісті.

Перелік ключових термінів та понять

Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії референдуму чи діяльності офіційного спостерігача. Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців. Незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше одного разу, викрадення, пошкодження, приховування або знищення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі. Незаконне знищення або пошкодження виборчої документації або документації референдуму. Фальсифікація, підроблення, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, документації референдуму, викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму, виборчої скриньки, списку виборців чи учасників референдуму. Порушення таємниці голосування. Порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації чи агітації референдуму. Підкуп виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму.

Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками.

Порушення недоторканності житла. Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей. Ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків. Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою,

щодо якої встановлена опіка чи піклування. Зловживання опікунськими правами. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння). Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння).

Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

Грубе порушення законодавства про працю. Грубе порушення угоди про працю. Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

Порушення авторського права і суміжних прав. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію.

Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків. Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь. Перешкоджання здійсненню релігійного обряду. Посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів.

Порушення недоторканності приватного життя.

Порушення права на отримання освіти.

Порушення права на безоплатну медичну допомогу

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що здобувачам освіти необхідно мати знання х інших галузей права, які уже вивчалися, а саме «Конституційне право», «Трудове право», «Цивільне право», «Сімейне право». Пам'ятати визначення, що таке «виборчі права», «трудова права», «інші особисті права і свободи людини і громадянина», «трудова законодавство», «недоторканість житла», «інтелектуальна власність» та ін.

Для вивчення даної теми необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом V Кримінального кодексу України. Необхідно дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними проступками, а які є злочинами. Звернути свою увагу на момент закінчення кримінальних правопорушень, закріплених у даному розділі Кримінального кодексу України.

Тема 7. Кримінальні правопорушення проти власності

Семінарське заняття № 10-11 (4 год)

1. Поняття, загальна характеристика і види злочинів
2. Кримінально-правова характеристика грабежу.
3. Кримінально-правова характеристика розбою.
4. Кримінально-правова характеристика вимагання.
5. Кримінально-правова характеристика шахрайства.
6. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.
7. Інші корисливі злочини проти власності.
8. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою.
9. Умисне знищення або пошкодження майна. Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики.
10. Погроза знищення майна. Необережне знищення або пошкодження майна.
11. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво.

Перелік ключових термінів та понять

Крадіжка. Грабїж. Розбїй. Викрадення води, електричної або теплової енергїї шляхом її самовільного використання. Вимагання. Шахрайство.

Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою. Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї.

Умисне знищення або пошкодження майна. Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики. Погроза знищення майна. Необережне знищення або пошкодження майна. Порушення обов'язків щодо охорони майна. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що здобувачам освіти необхідно запам'ятати визначення, що таке «власність», «викрадення», «крадіжка», «грабіж», «розбій», «вимагання», «шахрайство», «привласнення», «розтрата майна», «заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем», «придбання», «збування майна, завідомо здобутого злочинним шляхом», «умисне знищення», «необережне знищення», «погроза знищення майна», які є важливим моментом при вивченні даної теми.

Для вивчення даної теми необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом VI Кримінального кодексу України. Необхідно дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі. З'ясувати момент закінчення кожного кримінального правопорушення передбаченого даною темою.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними проступками, а які є злочинами.

Тема 8. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Семінарське заняття № 12-13 (4 год)

1. Кримінальні правопорушення проти порядку обігу грошей, цінних паперів, інших фінансових документів.
2. Кримінальні правопорушення проти системи оподаткування та порядку переміщення через митний кордон України
3. Кримінально-правова характеристика контрабанди.
4. Кримінальні правопорушення проти системи бюджетного регулювання.
5. Кримінальні правопорушення проти порядку заняття підприємницькою чи іншою господарською діяльністю.
6. Кримінальні правопорушення проти прав і законних інтересів кредиторів.
7. Кримінальні правопорушення у сфері добросовісної конкуренції.
8. Кримінальні правопорушення проти прав і законних інтересів споживачів.
9. Кримінальні правопорушення проти порядку приватизації.

Перелік ключових термінів та понять

Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів. Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення. Контрабанда культурних цінностей та зброї. Контрабанда лісоматеріалів та цінних порід дерев. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Контрабанда товарів. Контрабанда підакцизних товарів.

Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва. Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей. Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів. Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців. Протидія законній господарській діяльності. Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та

протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Порушення порядку здійснення заготівлі металобрухту та операцій з металобрухтом.

Доведення банку до неплатоспроможності. Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності. Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи. Шахрайство з фінансовими ресурсами

Маніпулювання на організованих ринках. Маніпулювання на енергетичному ринку. Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів. Виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів).

Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю. Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Незаконне використання інсайдерської інформації. Приховування інформації про діяльність емітента. Незаконне використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів.

Незаконна приватизація державного, комунального майна

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття здобувачам освіти необхідно звернути увагу на характеристику видів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Опрацювати бланкетні норми, які необхідні для кращого розуміння даної теми.

Необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом VII Кримінального кодексу України. Варто дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі. З'ясувати момент закінчення кожного кримінального правопорушення передбаченого даною темою.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння в даному розділі є кримінальними проступками, а які є злочинами.

Тема 9. Кримінальні правопорушення проти довкілля

Семінарське заняття № 14 (2 год)

1. Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень злочинів проти довкілля.

2. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку екологічної безпеки.

4. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку раціонального використання водних об'єктів атмосферного повітря.

4. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку використання землі і її надр.

5. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку використання рослинного світу.

6. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку використання тваринного світу

Перелік ключових термінів та понять

Порушення правил екологічної безпеки. Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення. Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення. Забруднення або псування земель. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель. Незаконне заволодіння землями водного фонду в

особливо великих розмірах. Порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин. Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину.

Забруднення атмосферного повітря. Порушення правил охорони вод. Забруднення моря. Порушення законодавства про континентальний шельф України. Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу. Порушення законодавства про захист рослин. Незаконне полювання. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів.

Порушення ветеринарних правил. Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду. Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля. Безгосподарське використання земель.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що здобувачам необхідно запам'ятати визначення, що таке «екологічна безпеки», «екологічне забруднення», «забруднення атмосферного повітря», «порушення правил охорони вод», «забруднення моря», «порушення правил охорони надр», «забруднення або псування земель», «знищення», «пошкодження», «незаконна порубка», «незаконне полювання», «порушення ветеринарних правил», «природно-заповідний фонд», які є важливим моментом при вивченні даної теми. Опрацювати бланкетні норми, які необхідні для кращого розуміння даної теми.

Необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом VIII Кримінального кодексу України. Варто дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі. З'ясувати момент закінчення кожного кримінального правопорушення передбаченого даною темою.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними проступками, а які є злочинами.

Тема 10. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Семінарське заняття № 15 (2 год)

1. Кримінальна відповідальність за діяльність злочинних організацій.
2. Терористичний акт. Втягнення у вчинення терористичного акту.
3. Публічні заклики до вчинення терористичного акту.
4. Створення терористичної групи чи терористичної організації.
5. Сприяння вчиненню терористичного акту. Фінансування тероризму.
6. Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення.
7. Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.
8. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.
9. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів.
10. Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами. Незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію.
11. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки.

Перелік ключових термінів та понять

Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Встановлення або поширення злочинного впливу. Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці). Звернення за застосуванням злочинного впливу. Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності. Бандитизм.

Терористичний акт. Втягнення у вчинення терористичного акту. Публічні заклики до вчинення терористичного акту. Створення терористичної групи чи терористичної організації. Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму. Фінансування тероризму. Перетинання державного кордону України з терористичною метою

Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів.

Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами. Незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію. Погроза вчинити викрадення або використати радіоактивні матеріали. Порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами. Порушення вимог режиму радіаційної безпеки.

Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини. Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки.

Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що студентам необхідно запам'ятати визначення, що таке «громадська безпека», «терористичний акт», «злочинна організація», «бандитизм», «воєнізовані або збройні формування», «напад», «викрадення», «привласнення», «вимагання», «вибухові речовини», «вогнепальна зброя», «бойові припаси», «радіоактивні матеріали», «вибухові, легкозаймисті та їдкі речовини або радіоактивні матеріали», «пожежна безпека», які є важливим моментом при вивченні даної теми.

Опрацювати бланкетні норми, які необхідні для кращого розуміння даної теми.

Необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом IX Кримінального кодексу України. Варто дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі. З'ясувати момент закінчення кожного кримінального правопорушення передбаченого даною темою.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними проступками, а які є злочинами.

Тема 11. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва

Семінарське заняття № 16 (2 год)

1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва.
2. Порушення вимог законодавства про охорону праці.
3. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах.
4. Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки.

Перелік ключових термінів та понять

Порушення вимог законодавства про охорону праці. Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах. Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки. Порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що здобувачам освіти необхідно запам'ятати визначення, що таке «безпека виробництва», «охорона праці»,

«вибухонебезпечні підприємства», «вибухонебезпечні цеха», «ядерна або радіаційна безпека», які є важливим моментом при вивченні даної теми.

Необхідно опрацювати нормативно-правову базу яка стосується безпеки виробництва. Опрацювати бланкетні норми, які необхідні для кращого розуміння даної теми.

Необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом X Кримінального кодексу України. Варто дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі. З'ясувати момент закінчення кожного кримінального правопорушення передбаченого даною темою.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння в даному розділі є кримінальними проступками, а які є злочинами.

Тема 12. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Семінарське заняття №17 (2 год)

1. Кримінальні правопорушення, що посягають на безпеку руху та експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту.

2. Кримінальні правопорушення, які посягають на безпеку руху та експлуатації автотранспорту і міського електротранспорту.

3. Інші кримінальні правопорушення, які посягають на безпечну роботу транспорту. Порушення чинних на транспорті правил. Пошкодження об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів).

Перелік ключових термінів та понять

Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту. Здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин. Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів. Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна. Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства.

Примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків. Порушення правил повітряних польотів. Порушення правил використання повітряного простору. Самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда. Ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха. Неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден.

Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння. Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації. Порушення нормативно-правових актів, норм і правил, що стосуються забезпечення дорожнього руху. Незаконне заволодіння транспортним засобом. Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. Порушення чинних на транспорті правил. Пошкодження об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно проаналізувати міжнародно-правові документи щодо безпеки експлуатації різних видів транспорту. Розкриваючи кримінально-правову характеристику незаконного заволодіння транспортним засобом, слід з'ясувати його співвідношення із кримінальними правопорушеннями проти власності.

Необхідно здійснити аналіз складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом XI Кримінального кодексу України. Варто дослідити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, що закріплені в даному розділі. З'ясувати момент закінчення кожного кримінального правопорушення передбаченого даною темою.

Дослідити, які суспільно небезпечні діяння в даному розділі є кримінальними проступками, а які є злочинами.

Тема 13. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Семінарське заняття № 18 (2 год)

1. Групове порушення громадського порядку.
2. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку.
3. Масові заворушення.
4. Хуліганство. Відмежування хуліганства від суміжних кримінальних правопорушень.
5. Наруга над могилою.
6. Жорстоке поводження з тваринами.
7. Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію.
8. Створення або утримання місць розпусти і звідництва. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією
9. Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність.

Перелік ключових термінів та понять

Групове порушення громадського порядку. Масові заворушення. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку. Хуліганство.

Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого. Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини. Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду.

Жорстоке поводження з тваринами. Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію. Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів. Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження. Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи. Створення або утримання місць розпусти і звідництва. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією. Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно з'ясувати зміст понять громадський порядок та моральність. Слід з'ясувати питання про відмежування кримінальних правопорушень проти громадського порядку від суміжних кримінально караних діянь та один від одного.

З'ясувати поняття втягнення неповнолітнього у протиправну чи іншу антигромадську діяльність, поняття сутенерства, предмет наруги над могилою. Проаналізуйте дані Єдиного державного реєстру судових рішень з точки зору того, які прояви, як правило, має хуліганство. Зупинити варто увагу на таких поняттях як: особлива зухвалість та винятковий цинізм.

Тема 14. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Семінарське заняття № 19 (2 год)

1. Поняття і види кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів
2. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення
3. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення

4. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних і одурманюючих засобів, а також допінгу
5. Інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Перелік ключових термінів та понять

Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки, поняття великого та особливо великого розміру наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення та його види. Об'єктивна сторона. Види діянь та момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення. Умови звільнення від кримінальної відповідальності.

Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Форми заволодіння. Суб'єкт кримінального правопорушення. Вік відповідальності. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування від кримінальних правопорушень проти власності.

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення і його види. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Мета – обов'язкова ознака суб'єктивної сторони цього кримінального правопорушення. Суб'єкт кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Умови звільнення від кримінальної відповідальності за некваліфікований склад кримінального правопорушення.

Посів або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення та його види і розмір. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення.

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (ст. 311 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Види діянь. Момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Умови звільнення від кримінальної відповідальності.

Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Форми заволодіння. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення. Суб'єкт. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення.

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних і сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 321 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Види діянь. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення.

Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів (ст. 321-1 КК України). Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Види діянь. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення.

Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (ст. 318 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення та його види. Види дій. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Кваліфікуючі ознаки.

Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 319 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Мотиви кримінального правопорушення. Суб'єкт кримінального правопорушення та його спеціальні ознаки. Кваліфікуючі ознаки.

Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Об'єктивна сторона. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт цього кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки.

Незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 314 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Суб'єктивна сторона. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Суб'єкт кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки.

Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 315 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Потерпілий від цього кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Кваліфікуючі ознаки.

Незаконне публічне вживання наркотичних засобів (ст. 316 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Види дій. Поняття публічного вживання наркотичних засобів. Місце вчинення та момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Кваліфікуючі ознаки.

Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення. Види діянь та момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки.

Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів (ст. 322 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Об'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення.

Спонування неповнолітніх до застосування допінгу (ст. 323 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Поняття допінгу. Потерпілий від цього кримінального правопорушення. Момент закінчення кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Значення настання наслідків для кваліфікації. Суб'єктивна сторона. Ознаки суб'єкта цього кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки.

Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів (ст. 324 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Потерпілий від цього кримінального правопорушення.

Порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів (ст. 321-2 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак.

Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Види дій. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Мета кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Поняття великого розміру.

Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ними шляхом

шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Види діянь та момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт цього кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки.

Порушення санітарних норм і правил щодо запобігання інфекційними захворюваннями та масовими отруєннями (ст. 325 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Об'єктивна сторона. Наслідки та їх значення для кваліфікації. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона.

Порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами (ст. 326 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Види діянь. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки.

Заготівля, перероблення або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції (ст. 327 КК України): характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Види діянь. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Мета як обов'язковий елемент суб'єктивної сторони. Суб'єкт кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки.

Тема 15. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Семінарське заняття № 20 (2 год)

1. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці або конфіденційної інформації.
2. Кримінальні правопорушення, які посягають на недоторканість державного кордону України
3. Кримінальні правопорушення, які порушують порядок комплектування збройних сил України, що забезпечує її обороноздатність

Перелік ключових термінів та понять

Розголошення державної таємниці. Втрата документів, що містять державну таємницю. Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни.

Незаконне переправлення осіб через державний кордон України. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України. Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Незаконне перетинання державного кордону України. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю. Порушення правил міжнародних польотів.

Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу. Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період. Ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації. Ухилення від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів.

Методичні вказівки

Опрацювати нормативно-правову базу, в частині визначення таких понять: державна таємниця, конфіденційна інформація, окупація, тимчасово окупована територія України, міжнародні польоти, мобілізація, військова служба, служба цивільного захисту.

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно з'ясувати суспільну небезпеку, предмети кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.

З'ясувати ознаки об'єктивної сторони, момент закінчення даних кримінальних правопорушень, ознаки суб'єктивної сторони. Охарактеризувати ознаки спеціального суб'єкта цих діянь. Ознайомитись зі змістом Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, який затверджено наказом СБУ від 12.08.2005 р. № 440

Тема 16. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти життя журналістів

Семінарське заняття № 21 (2 год)

1. Кримінальні правопорушення у сфері використання державних символів
2. Кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій та об'єднань громадян
3. Кримінальні правопорушення проти представників влади, органів місцевого самоврядування, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань.
4. Кримінальні правопорушення у сфері використання документів і засобів отримання інформації.
5. Підкуп працівника підприємства, установи чи організації. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Самоправство.
6. Кримінальні правопорушення проти життя журналістів.

Перелік ключових термінів та понять

Наруга над державними символами. Незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні. Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Захоплення державних або громадських будівель чи споруд. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця. Втручання у діяльність державного діяча. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Погроза або насильство щодо журналіста. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця. Посягання на життя журналіста. Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника. Захоплення журналіста як заручника. Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок. Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради. Перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, члена Рахункової палати. Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Підкуп працівника підприємства, установи чи організації. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Самоправство. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження. Підrobлення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підrobлених документів, печаток, штампів. Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації. Умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно з'ясувати суспільну небезпеку та види

кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Звернути увагу особливості потерпілих від кримінальних правопорушень, що посягають на нормальну діяльність органів державної влади, самоуправління та представників цих органів.

З'ясувати ознаки об'єктивної сторони, момент закінчення кримінальних правопорушень, ознаки суб'єктивної сторони. Охарактеризувати ознаки спеціального суб'єкта цих кримінальних правопорушень.

Тема 17. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

Семінарське заняття № 22 (2 год)

1. Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку.

2. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації.

3. Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї.

4. Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється.

5. Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку.

Перелік ключових термінів та понять

Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку. Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації. Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї.

Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється. Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно з'ясувати суспільну небезпеку та види кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Слід звернути увагу на характеристики предметів цих кримінальних правопорушень.

З'ясувати форми вчинення діянь, наслідки та інші ознаки об'єктивної сторони, момент закінчення кримінальних правопорушень, ознаки суб'єктивної сторони.

Тема 18. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

1. Зловживання владою або службовим становищем.
2. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми.
3. Перевищення влади або службових повноважень.
4. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.
5. Службове підроблення.
6. Декларування недостовірної інформації.
7. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.
8. Незаконне збагачення. Зловживання впливом.
9. Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми.
10. Підкуп особи, яка надає публічні послуги.
11. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі.
12. Провокація підкупу.

Перелік ключових термінів та понять

Зловживання владою або службовим становищем. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей. Службове підроблення. Декларування недостовірної інформації. Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Службова недбалість. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Підкуп особи, яка надає публічні послуги. Незаконне збагачення. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі. Зловживання впливом. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Провокація підкупу

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно з'ясувати суспільну небезпеку кримінальних правопорушень, визначити предмети кримінальних правопорушень.

Слід з'ясувати питання щодо відмежування службового підроблення від інших кримінально каранних діянь, пов'язаних із підробкою документів, службової недбалості від зловживання владою або службовим становищем, щодо кваліфікації кримінально протиправного діяння у випадках, коли службове підроблення є способом вчинення або приховування іншого кримінального правопорушення. Звернути увагу на питання про особливості суб'єкта декларування недостовірної інформації.

Тема 19. Кримінальні правопорушення проти правосуддя

Семінарське заняття № 24 (2 год)

1. Кримінальні правопорушення, які посягають на конституційні принципи діяльності органів досудового слідства, дізнання, прокуратури і суду (ст.ст. 371, 372, 397)
2. Кримінальні правопорушення, які посягають на життя, здоров'я, особисту безпеку, майно суддів, засідателів та інших учасників судочинства (ст. 377-379)
3. Кримінальні правопорушення, які перешкоджають одержанню достовірних доказів та істинних висновків по справі (ст. 383, 384, 384, 387).
4. Кримінальні правопорушення, які перешкоджають своєчасному розкриттю та припиненню злочинів (380, 387, 395, 396).
5. Кримінальні правопорушення, які перешкоджають виконанню вироку (рішення) і призначеного ним покарання 382, 389, 389-1, 390, 392).

Перелік ключових термінів та понять

Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Примушування давати показання. Порушення права на захист. Втручання в діяльність судових органів. Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного. Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного. Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя. Невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист. Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист. Невиконання судового рішення. Завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу. Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків. Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування. Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації. Ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості. Злісне ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт. Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі. Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників. Злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти. Втеча із спеціалізованого лікувального закладу. Порушення правил адміністративного нагляду. Приховування злочину. Втручання в діяльність захисника чи представника особи. Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи. Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи. Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги. Представництво в суді без повноважень.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно з'ясувати суспільну небезпеку кримінальних правопорушень, визначити особливості суб'єкта цих кримінальних правопорушень. З'ясовуючи зміст ознак об'єктивної сторони, слід звернути увагу на момент закінчення кримінальних правопорушень. Звернути увагу на умови притягнення до кримінальної відповідальності за розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, за невиконання рішення Європейського суду з прав людини. Умови, що виключають відповідальність особи за відмову давати показання.

Тема 20. Військові кримінальні правопорушення

Семінарське заняття № 26 (2 год)

1. Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості та військової честі (ст.ст. 402-406).
2. Кримінальні правопорушення проти порядку проходження військової служби (ст. ст. 407-409).
3. Кримінальні правопорушення проти порядку користування військовим майном та його збереження (ст.ст. 410-413)
4. Кримінальні правопорушення проти порядку експлуатації військової техніки (ст.ст. 415-417).
5. Кримінальні правопорушення проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб (ст.ст. 418-421). Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку збереження військової таємниці (ст. 422).
6. Військові службові кримінальні правопорушення (ст.ст. 425-426-1). Кримінальні правопорушення проти порядку несення служби на полі бою і в районі воєнних дій (ст.ст. 427-433).

Перелік ключових термінів та понять

Поняття військового кримінального правопорушення. Непокора. Невиконання наказу. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків. Погроза або насильство щодо начальника. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. Самовільне залишення військової частини або місця служби. Дезертирство. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Умисне знищення або пошкодження військового майна. Необережне знищення або пошкодження військового майна.

Втрата військового майна. Порушення правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Порушення правил водіння або експлуатації машин. Порушення правил польотів або підготовки до них. Порушення правил кораблеводіння. Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання. Порушення правил несення прикордонної служби. Порушення правил несення бойового чергування. Порушення статутних правил внутрішньої служби. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості. Недбале ставлення до військової служби. Бездіяльність військової влади. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень. Здача або залишення ворогові засобів ведення війни. Залишення гинучого військового корабля. Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю. Добровільна здача в полон. Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні. Мародерство. Насильство над населенням у районі воєнних дій. Погане поведіння з військовополоненими. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею.

Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно з'ясувати суспільну небезпеку кримінальних правопорушень, їх об'єкт.

Визначити поняття військового кримінального правопорушення, особливості суб'єкта цих кримінальних правопорушень, з'ясувати питання відповідальності за співучасть у військових кримінальних правопорушеннях осіб, які не є суб'єктами цих кримінальних правопорушень, ознаки об'єктивної та суб'єктивної сторін, відмежування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби від військових проступків.

Звернути увагу на критерії відмежування кримінальних правопорушень проти порядку користування військовим майном та його збереження від кримінальних правопорушень проти власності.

Тема 21. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Семінарське заняття № 27 (2 год)

1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку
2. Кримінальні правопорушення проти миру
3. Кримінальні правопорушення проти безпеки людства
4. Кримінальні правопорушення проти міжнародного правопорядку

Перелік ключових термінів та понять

Пропаганда війни. Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни. Порушення законів та звичаїв війни.

Застосування зброї масового знищення. Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення. Екоцид. Геноцид. Посягання на життя представника іноземної держави. Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. Піратство. Найманство.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття необхідно з'ясувати суспільну небезпеку кримінальних правопорушень, їх об'єкт. З'ясувати коло потерпілих від цих суспільно небезпечних діянь та їх особливості. Визначити форми діянь, та інші ознаки об'єктивної та суб'єктивної сторони, суб'єкт цих кримінальних правопорушень. Звернути увагу на умови відповідальності за незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. Співвідношення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку із суміжними кримінальними правопорушеннями.

Рекомендована література Основна

1. Дудоров О.О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: науково-практичний посібник. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. 352 с.
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право України: Навч. посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.
3. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Константа, 2017. 448 с.
4. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: Навчальний посібник / За заг. ред. В. В. Коваленка; за наук. ред.. О.М. Джужи та А.В. Савченка. К.: Атіка, 2011. 648 с.
5. Кваліфікація злочинів: Навч.посіб. / За ред.. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. К.: Істина, 2010. 430 с.
6. Кримінальне право України (Загальна та Особлива частини посіб. для підгот. до зовнішнього незалежного оцінювання /відп. ред. В. І. Тютюгін. Харків : Право, 2020. 322 с.
7. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях): навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук., проф. О. М. Литвинова; Литвинов О. М., Житний О. О., Клемпарський М. М. та ін. Харків: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2016. 328 с.
8. Кримінальне право України. (Особлива частина) : підручник/за заг. ред. О. М. Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка; А. В. Байлов, О. А. Васильєв, О. О. Житний, та ін. Харків: Вид-во ХНУВС, 2011. 572 с.
9. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. / А.М. Ященко, В.Б. Харченко, О.О. Житний та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків: Право, 2019. 480 с.
10. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
11. Кримінальне право України. Особ. част. Альбом схем: навч. посіб. / За заг. ред. В.В. Коваленка. К.: Алерта, 2015. 576 с.
12. Кримінальне право України. Особ. част.: Підручн. / За ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Т.1. Луганськ: Елтон-2, 2012.
13. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків: Право, 2020. 656 с.
14. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник/за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація; Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 6-е вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2020. 768 с.
15. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : Т. 1: Загальна частина /Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. 376 с.
16. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : Т. 2 : Особлива частина/за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна; Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгіна та ін. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. 1040 с.
17. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Вид. шосте, перероб. і доп. / Відп. ред. Є. Л. Стрельцов. Х.: ТОВ «Одіссей», 2013.
18. Литвинов О. М. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посібник. Харків: Право, 2020. 656 с.
19. Лихова С.Я. Теоретичні основи кваліфікації кримінальних правопорушень: навчальний посібник. Київ: НАУ. 2021. 160 с.
20. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Вид. 11-те, переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
21. Основи кваліфікації злочинів: навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Панова. Харків: Право, 2019. 378 с.
22. Питання кримінального права у рішеннях Конституційного Суду України: навч. посібник / упоряд.: Л.П. Брич, О.І. Денькович, Л.В. Курило, В.С. Ясеницький; вид. друге, доп. Львів:

ЛьвДУВС, 2015.

23. Питання кримінального права у рішеннях Конституційного Суду України : навч. посіб., видання друге, доповн. / упорядн.: Л. П. Брич, О. І. Денькович, Л. В. Курило, В. Є. Ясеницький. Львів : ЛьвДУВС, 2015. 264 с.

24. Попович В. М., Трачук П. А., Андрушко А. В., Логін С. В. Актуальні проблеми кримінального права: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 256 с.

25. Постанови Пленуму Верховного Суду України у справах кримінальної спеціалізації. Харків: Константа, 2018. 320 с.

26. Правові позиції Європейського суду з прав людини: аналітичний огляд /за заг. ред. О.М. Дроздова, М.С. Ковтун, В.І. Ковтуна. Х.:Видавничий буд-к «Фактор», 2018.

27. Практика застосування Верховним Судом України положень Особливої частини Кримінального кодексу України [уклад. О.П. Горох]; За заг. ред. А.А. Музики. К.: «Центр учбової літератури», 2017

28. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / В. В. Сухонос, Р. М. Білоконь. Суми: Університетська книга, 2020. 672 с.

29. Тютюгін В.І., Комаров О.Д., Рубашенко М.А. Кримінальне право України. Особлива частина: посіб. для підготовки до заліків та іспитів. Х.: Право, 2019.

30. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

31. Хавронюк М. І. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України. Київ: ВД «Дакор», 2020. 266 с.

Додаткова

1. Андрушко П. П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення. *Адвокат*. 2011. № 12 (135). С. 3–10.

2. Антонюк Н. О. Кримінально-правова охорона власності: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

3. Артюхова В. В. Про кримінально-правове поняття «громадський порядок». Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (18 квіт. 2019 р., м. Харків). Харків: ХНУВС, 2019. С. 28–30.

4. Артюхова В.В. Знаряддя вчинення хуліганства: кримінально-правовий аспект. *Наука і правоохорона*. 2016. № 3 (33). С. 176–183.

5. Балабко В. В. Злочини проти життя та здоров'я особи: кримінальна відповідальність медичних працівників: монографія. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2017. 287 с.

6. Бояров В. І. Масові заворушення: особливості кваліфікації. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7. №4 (25). С. 9-18.

7. Брич Л. П. Теорія розмежування складів злочинів: монографія. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 712 с.

8. Бурак М. В. Використання електронних платіжних систем для фінансування злочинів проти основ національної безпеки України. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2015. № 2 (76). С. 257-262.

9. Буряк К. М. Доцільність криміналізації суспільно небезпечних діянь проти журналістів. *Юридичний вісник*. 2015. № 4. С. 134-138.

10. Васильєв А. А., Пашнєв Д. В. Особливості кваліфікації злочинів у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Вісник Кримінологічної асоціації України: збірник наукових праць*. Харків, 2013. С. 34-42.

11. Вереша Р. В. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами (порівняльно-правовий аспект). *Вісник Академії адвокатури України*. 2014 . Т. 11 число 1 (29). С. 53-61.

12. Відповідальність за військові злочини: практич. посіб. / упоряд.: Ю. І. Руснак. Київ: Центр учб. літ., 2016. 263 с.

13. Віскунов В.В. Кримінальна відповідальність за знищення, підробку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу: монографія / наук. ред.. О.М. Костенко. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 244 с.
14. Волинець Р. А. Проблеми конкретизації ознак предмета злочину у складах злочинів у сфері господарської діяльності // *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 146-150.
15. Гуня І. І., Куц В. М. Насильницькі злочини проти власності. Алчевськ: СПД Бондаренко С. О., 2013. 208 с.
16. Донченко О. І. Характеристика об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 4. С. 17-21.
17. Дудоров О. Відмежування злочинів проти довкілля від злочинів проти власності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3. С. 61-70.
18. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики: практичний порадник. Северодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 94 с.
19. Дудоров О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: [наук.-практ. пос] МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ, ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. 352 с.
20. Емельянов В. П., Иманлы М. Н., Рыжов И. Н. Уголовно-правовое противодействие терроризму: монография. Харьков: Право, 2014. 88 с.
21. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного право- порядку : альбом схем / за заг. ред. Я.О. Лантінова. Х. : Харків юридичний, 2012. 32с.
22. Злочини проти правосуддя: навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. 155 с.
23. Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової (військові злочини): наук.-метод. посіб. Харків: Право, 2016. 315 с.
24. Карпушева І. Ю. Суспільно небезпечна дія у кримінальному праві України : монографія. Харків: НікаНова, 2012. 226 с.
25. Ковальчук В. П. Кримінально-правові засоби протидії створенню злочинної організації: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 224 с.
26. Крайник Г. С. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та деяких інших країн щодо відповідальності за злочини проти безпеки виробництва. *Форум права*. 2012. № 2. С. 384-388.
27. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2013. 677 с.
28. Кузнецов В.В., Бабаніна В.В., Кузнецова. кримінальна відповідальність за хуліганство: національний та зарубіжний досвід: монографія. К.: інтерсервіс, 2012. 908 с.
29. Луцак О. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинені із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх. К.: ХНУВС, 2014. 20 с.
30. Мохончук С. М. Деякі питання кримінальної відповідальності посадових осіб за скоєння злочинів проти миру і безпеки людства. *Форум права*. 2013. № 1. С. 721-728.
31. Мохончук С. М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законі: монографія. Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Х.: Право, 2013. 526 с.
32. Мохончук С. М. Юридичний склад найманства та його особливості в системі злочинів проти миру та безпеки людства. *Вісник академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 227-236.
33. Музика А. А., Артюхова В. В. Пропонуємо наукову гіпотезу: хуліганства без суспільно небезпечних наслідків не буває. Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (14 листопада 2019 року, м. Київ). Київ: ДНДІ МВС України, 2019. С. 158–162
34. Орлов Ю. В. Мотив, як ознака суб'єктивної сторони складу злочину: сутність та питання доцільності законодавчого закріплення. *Право і безпека*. 2011. № 4. С. 116–120.
35. Осадчий В.І. Злочини проти безпеки та експлуатації транспорту: монографія. К.: Вид. Європ.

ун-ту, 2011. 151 с.

36. Панов М. І. Загальні засади кваліфікації злочинів: лекція. Х.: Право, 2016. 104 с.
37. Правові позиції Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо застосування законодавства у справах кримінальної юрисдикції. Х.: Одісей, 2013. 448 с.
38. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>
39. Протидія кіберзлочинності в Україні: правові та організаційні засади: навч. посіб. Користін, В. М. Бутузов, В. В. Василевич та ін. Київ, 2012. 728 с.
40. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості. Навчально-практичний посібник / Колектив авторів. Київ. 2012. 167 с.
41. Романюк Б. В., Бантишев О. Ф. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: монографія. Київ: Крок, 2018. 234 с.
42. Саско О. І. Дискусійні аспекти ефективного застосування примусових заходів виховного характеру. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління: електронне наукове видання: збірник*. 2020. № 3 (9) червень. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. С.170-179
43. Саско О. І. Тривалий час: оціночне поняття у ст.146 Кримінального кодексу України. *Історико-правовий часопис: науковий журнал / упоряд. О. Крикунов*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. № 1 (15). С. 102-106
44. Світличний О. О., Хряпінський П. В. Кримінальна відповідальність за розбещення неповнолітніх. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. 265 с.
45. Семенюк О. Вина як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони злочинів у сфері охорони державної таємниці. *Юридична Україна*. 2016. № 9/10 (165-166). С. 36-43.
46. Семенюк О. Об'єкт злочинів у сфері охорони державної таємниці. *Юридична Україна*. 2016. № 7/8 (163-164). С. 56-63.
47. Серкевич І.Р., Серета В.В. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінальноправова протидія: монографія / за заг. ред. В.С. Канціра. Львів : ЛьвДУВС, 2016. С. 188 с
48. Сичевський В. В. Науково-практичний коментар до Розділу І Особливої частини Кримінального кодексу України (Злочини проти основ національної безпеки України). Харків: Право, 2016. 230 с.
49. Сотула О. С. Кримінально-правова охорона життя людини у країнах романо-германської правової сім'ї: ретроспектива, компаративістика, моделювання. Х.: Видавець Іванченко І.С., 2015. 429 с.
50. Топчій В.В., Дідківська Г.В., Мудряк Т.О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності: навч. посіб. Держ. фіскальна служба України, Ун-т ДФС України, Союз юристів України ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права». Вінниця «ТВОРИ», 2019. 320 с.
51. Торгівля людьми: соціально-психологічний аспекти: навч.-метод. посіб. для тренерів / кер. проекту: В. Бондаровська. Київ: Всеукр. громад. орг. «Розрада», 2011. 64 с.
52. Трепак В. М. Корупційні правопорушення: поняття, види та заходи протидії : навч. посіб. Київ: Атіка-Н, 2014. 335 с.
53. Тютюгін В.І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. Х.: Право, 2014. 232 с.
54. Харь І. О. Суб'єкт злочину у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. *Юридична наука*. 2017. № 4. С.41-60.
55. Харь І. О. Суб'єкт злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту. *Юридична наука*. 2017. № 2. С. 99-124.
56. Харь І. О. Теоретичні і прикладні проблеми суб'єкта злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина // *Юридична наука*. 2016. № 8. С. 96-129.

57. Харь І. О. Суб'єкт злочинів у сфері господарської діяльності, передбачених статтями 21-212, 212-1, 213, 216, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 223-2, 224, 227, 229, 231-232, 232-1, 232-2, 233 КК України // *Юридична наука*. 2016. № 11. С. 73-104.

58. Шаблистий В. В., Галемін О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків, чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / за ред. В. В. Шаблистого. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра ЛТД, 2017. 164 с.

59. Шеховцова Л. І. Емоційний стан особи як факультативна ознака суб'єктивної сторони складу злочину: постановка проблеми. *Держава і право*. 2004. № 25. С. 497-302.

60. Шеховцова Л. І. Основні проблеми взаємодії емоційного стану особи, яка вчинила злочин, з іншими ознаками складу злочину. *Держава і право*. 2005. № 27. С. 528-533.

61. Шульга А. М. Злочини проти довілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання. Х.: НікаНова, 2012. 192 с.

62. Яремко Г.З. Асоціація норм про злочини терористичного характеру у Кримінальному кодексі України. *Право і суспільство*. № 1 частина 2 / 2020. С.148-155

63. Ярмиш Н. М. Пасивний характер бездіяльності як одна з ознак об'єктивної сторони злочину. *Вісник НУВС*. 2000. № 12. С. 77-80.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція ООН від 12.08.1949. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_153

2. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях: Конвенція ООН від 12.08.1949. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_151

3. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі : Конвенція ООН від 12.08.1949. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_152

4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція ООН від 12.08.1949. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/-show/995_153

5. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях: Конвенція ООН від 12.08.1949. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_151

6. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі: Конвенція ООН від 12.08.1949. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_152

7. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 р. А/RES/260 А (III). // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_155

8. Конвенція про незастосування строків давності до воєнних злочинів і злочинів 1. ... 19 проти людяності від 26 листопада 1968 р. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_168

9. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

10. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

11. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

12. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

13. Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

14. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> .

15. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 07.07.2020).

16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: закон України від 07.04.2011 № 3207-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

17. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>

18. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (

19. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

20. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

21. Про контррозвідувальну діяльність: закон України від 26.12.2002 № 374-IV // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

22. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>

23. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

24. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

25. Про психіатричну допомогу: закон України від 22.02.2000 № 1489-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

26. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

27. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>

28. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>

29. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>

30. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність): рішення Конституційного Суду

України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99>

Інформаційні ресурси:

<http://www.president.gov.ua> – офіційний веб-сайт Президента України
<http://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України
<http://www.kmu.gov.ua> – офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України
<http://www.mvs.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
<http://www.court.gov.ua/vscourt> – офіційний веб портал судової влади в Україні
<http://sc.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ.
<http://www.sbu.gov.ua> – офіційний веб-сайт Служби безпеки України.
<http://www.gp.gov.ua> – офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України
<http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України
<http://www.reyestr.court.gov.ua> – єдиний реєстр судових рішень в Україні
<http://www.police.ua> – Форум працівників МВС України.
<http://www.vkka.gov.ua> – офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури.
<http://www.nbu.gov.ua> – Національна оібібліотека України ім. В.І.Вернадського.
<http://www.catalogue.nplu.org> – Національна парламентська бібліотека України.